

JOSEPH E. STIGLITZ

Borlaug ve bankacılar

Çarpık teşvikler ekonomimizi ve toplumumuzu bozdu. Araçla amacı karıştırdık. Şişen mali sektör, ABD'deki şirket kârlarının yüzde 40'ına denk gelecek noktaya kadar büyüdü. Ama en kötü etkileri, en değerli kaynağımız olan insan sermayesi üzerinde gerçekleşti. Saçmalık derecesinde cömert ücret paketleri, en parlak beyinlerimizin bazılarını bankacılık sektörüne gitmeye teşvik etti.

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde profesör ve 2001 Nobel Anma Ödülü sahibidir, Ekonomik Performans ve Sosyal İlerlemeyi Ölçüm Komisyonu Başkanı olarak görev yapmıştır.

Norman Borlaug'un yakın dönemdeki ölümü, temel değerler ve ekonomik sistemimiz üzerinde düşünüp/taşınmak için uygun bir fırsat veriyor. Borlaug, yüzlerce milyon insanı açlıktan ölmekten kurtaran ve küresel ekonominin görünümünü değiştiren "yeşil devrim"i gerçekleştirme konusundaki çalışması için Nobel Barış Ödülü'nü almıştı.

Borlaug'dan önce dünya, Malthusçu bir kâbus ile karşı karşıyaydı; gelişmekte olan dünyada artan nüfus ve yetersiz besin kaynakları. Yarım milyar nüfusu, iki katına çıkarken ancak karnını doyurabilen Hindistan gibi bir ülkenin karşı karşıya kalabileceği sarsıntıyı düşünün. Yeşil devrim öncesi, Nobel Ödülü sahibi ekonomist Gunnar Myrdal, yoksulluk içindeki Asya için çok kasvetli bir gelecek öngörüyordu. Bunun yerine Asya, etkin bir ekonomik güç haline geldi.

Aynı şekilde, Afrika'nın açlıkla savaşındaki yeni azmi de Borlaug'un vasiyeti olarak hizmet etmelidir. Yeşil devrimin, tarımsal verimliliği Asya'daki düzeyinin ancak üçte biri kadar olan dünyanın en yoksul kıtasına hiç ulaşmamış olduğu gerçeği, gelişme için çok yer olduğunu akla getiriyor.

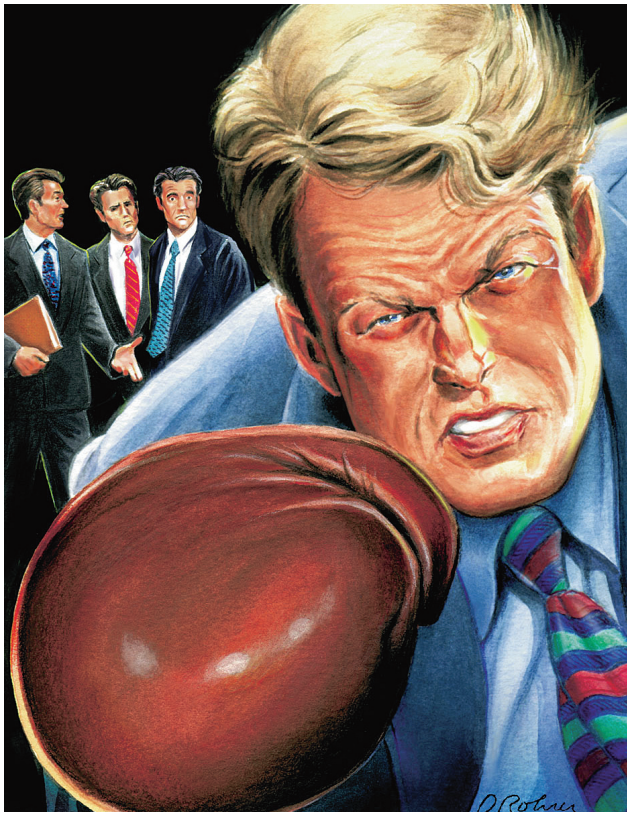

BORLAUG'UN FARKI

Elbette ki yeşil devrimin, yalnızca geçici bir soluklanma olduğu ortaya çıkabilir. Küresel mali kriz öncesinde yükselen gıda fiyatları, tarımsal verimliliğin artış hızındaki yavaşlama gibi, bir uyarı idi. Örneğin Hindistan'ın tarım sektörü, ülkenin büyük kısmının bel bağladığı yer altı kaynak sularının düzeyi keskin bir şekilde düşüp tükenmeye yakınken, dinamik ekonomisinin arta kalanının gerisinde kaldı.

Ancak Borlaug'un 95 yaşında ölümü, değer sistemimizin ne kadar çarpık hale geldiğini de hatırlattı. Borlaug, ödülün haberini aldığında, sabahın dördünde, tarımsal verimliliği artırma peşindeki hiç bitmeyen arayışında, Meksika tarlalarında araştırma yapıyordu. Bunu büyük bir mali kazanç için değil, çalışmasına olan inancı ve tutkusundan dolayı yapıyordu.

Borlaug ile dünyayı yıkımın eşiğine getiren Wall Street finans sihirbazları arasında ne büyük bir tezat var. Onların savı, motive olabilmek için bol bol zenginleşecek şekilde kendilerine para ödenmesi gerektiği idi. Başka bir yönlendirici olmaksızın benimsedikleri teşviklerin yapısı, onları motive etti. Ama sıradan insanların yaşamlarını iyileştirecek yeni ürünlerin çıkarılmasına ya da onlara karşılaştıkları risklerin üstesinden gelmeleri için yardım etmeye değil, ileriyi göremeyen ve açgözlü davranışlar sergileyerek küresel ekonomiyi tehlikeye atmaya. Yenilikleri, şeffaflığı, verimliliği ve istikrarı sağlayan ve daha az bilgi sahibi olanların suiistimal edilmesini önleyen muhasebe sistemi ve mali düzenlemelerin açığını yakalamak üzerinde odaklandı.

NEOKLASİK DÖNEM VE YİRMİ BİRİNCİ YÜZYIL EKONOMİLERİ

Bu tezatın derin olduğu bir nokta daha var. İçinde bulunduğumuz toplumlar, sosyal açıdan yararlı olarak görüldükleri için eşitsizliklere müsamaha gösteriyor. Bu, insanları toplumun iyiliğini özendirecek şekilde hareket etmek üzere motive eden teşvikler için ödediğimiz bedeldir. Batı'da yüzyıl boyunca hüküm süren neoklasik ekonomi kuramı, her bireyin ücretinin, marjinal sosyal katkısını (topluma kattığını) yansıttığını destekler. Sava göre, insanlar çok para kazanarak fayda gösterir.

Ancak Borlaug ve bankacılarımız, bu kuramı çürütüyor. Neoklasik kuram doğru olsaydı, Borlaug dünyanın en varlıklı insanlarından birisi, bankacılarımız ise aşevlerinde çorba almak için sıraya giriyor olurdu.

Tabii ki neoklasik kuramda bir gerçeklik payı da var; eğer olmasaydı bu kadar uzun süre ayakta kalamazdı (kötü fikirler ekonomide hatırı sayılır şekilde uzun süre yaşasa bile). Bununla beraber, neoklasik kuramların doğduğu on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın basit ekonomileri, yirmi birinci yüzyıl ekonomileri için tamamen uygunsuzdur. Büyük şirketlerde bir bireyin katkısını saptamak genellikle güçtür. Bu şirketler, "temsil maliyeti" sorunları ile doludur. Karar alıcılar (CEO'lar), hissedarlar namına hareket etmeleri gerekirken, kendi çıkarlarını geliştirmek için takdir haklarını sıklıkla kullanır.

ÇARPIK TEŞVİKLER EKONOMİYİ VE TOPLUMU BOZDU

Banka yöneticileri, işlerinden yüzlerce milyon dolarla ayrılmış olabilir ama toplumumuzdaki diğer herkes, hissedarlar, tahvil-bono sahipleri, vergi mükellefleri, ev sahipleri, işçiler, bundan mağdur olmuştur. Yatırımcıları çoğunlukla, yöneticileri başkalarının yerine karar verdiği için kendileri de temsil maliyeti sorunları ile karşı karşıya olan emeklilik fonlarıdır. Böyle bir dünyada özel ve toplumsal çıkarlar, (bu mali krizde çarpıcı şekilde gördüğümüz gibi) çoğunlukla birbirinden uzaklaşır.

Amerika'nın banka yöneticilerinin toplumdaki diğer herkesle karşılaştırıldığında aniden çok daha verimli hale gelip son yıllarda aldıkları devasa ücret artışlarını hak ettiklerine inanan kimse var mı gerçekten? Amerika'daki CEO'ların, ücretlerin daha mütevazı olduğu diğer ülkelerdekilerden çok daha verimli olduğuna inanan var mı? Daha da kötüsü, bir yöneticinin taban ücretinden daha fazla miktar tutan hisse senedi opsiyonlarının tercih edilen bir tazminat halini alması. Hisse senedi opsiyonları, fiyatlar nedensiz yere şiştiğinde ve benzer şirketlerin hisseleri daha iyi performans gösterirken bile yöneticileri ödüllendirmektedir. Beklendiği üzere hisse senedi opsiyonları, ileriyi göremeyen ve aşırı riskli davranışlar ve ekonomi genelinde yöneticilerin dalaverelerle bilançoları düzelttiği "yaratıcı muhasebe" için güçlü birer teşviktir.

Çarpık teşvikler ekonomimizi ve toplumumuzu bozdu. Araçla amacı karıştırdık. Şişen mali sektör, ABD'deki şirket kârlarının yüzde 40'ına denk gelecek noktaya kadar büyüdü. Ama en kötü etkileri, en değerli kaynağımız olan insan sermayesi üzerinde gerçekleşti. Saçmalık derecesinde cömert ücret paketleri, en parlak beyinlerimizin bazılarını bankacılık sektörüne gitmeye teşvik etti. Wall Street'in ve Londra'da City'nin zenginlikleriyle aklı çelinen bu kişilerin arasında kim bilir kaç Borlaug var? Birini bile kaybettiysek, dünyamız ölçülemeyecek kadar yoksullaşmış demektir.

Copyright: Project Syndicate, 2009.
www.project-syndicate.org

Neoklasik kuram doğru olsaydı, Borlaug dünyanın en varlıklı insanlarından birisi, bankacılarımız ise aşevlerinde çorba almak için sıraya giriyor olurdu... Neoklasik kuramların doğduğu on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın basit ekonomileri, yirmi birinci yüzyıl ekonomileri için tamamen uygunsuzdur.